

Зінцьо Ю.В.

кандидат економічних наук,
асистент, кафедри маркетингу
Львівського національного університету імені Івана Франка

Zintso Yuliya

PhD in Economics,
assistant of the department of marketing
Ivan Franko National University of Lviv

ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОВЕДІНКИ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ НА РИНКУ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ

RESEARCH OF MARKETING BEHAVIOR OF FARMERS ON THE MARKET OF MATERIAL AND TECHNICAL RESOURCES

У статті проаналізовано маркетингову поведінку фермерських господарств на ринку матеріально-технічних ресурсів. Досліджено, що фермерські господарства становлять важливу частину аграрного сектора економіки України. Ця форма господарювання традиційна для українців. Фермерські господарства найпоширеніші серед діючих сільськогосподарських підприємств за організаційними формами суб'єктів господарювання. Аргументовано, що для підвищення врожайності, економії затрат праці й інших ресурсів, раціонального використання земель і подальшого збільшення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції треба максимально механізувати та модернізувати виробництво у фермерських господарствах. Наявність нового обладнання сприятиме подальшому розвитку фермерства в Україні та підвищенню якості вітчизняної продукції.

Ключові слова: фермерські господарства, ринок матеріально-технічних ресурсів, аграрний бізнес, конкурентоспроможність, кооперація.

В статье проанализировано маркетинговое поведение фермерских хозяйств на рынке материально-технических ресурсов. Доказано, что фермерские хозяйства составляют важную часть аграрного сектора экономики Украины. Эта форма хозяйствования традиционна для населения. Фермерские хозяйства являются самыми распространенными среди действующих сельскохозяйственных предприятий по организационным формам субъектов хозяйствования. Аргументировано, что для повышения урожайности, экономии затрат труда и других ресурсов, рационального использования земель и дальнейшего увеличения уровня конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции необходимо максимально механизировать и модернизировать производство в фермерских хозяйствах. Наличие нового оборудования будет способствовать дальнейшему развитию фермерства в Украине и повышению качества отечественной продукции.

Ключевые слова: фермерские хозяйства, рынок материально-технических ресурсов, аграрный бизнес, конкурентоспособность, кооперация.

This article analyzes the marketing behavior of farms in the logistics market. Ukraine has a great potential for effective development of the agrarian sector of the economy and improvement of its competitiveness on the world and national markets of agricultural produce. Their advantages, compared to the other organizational forms of management, lie in creation simplicity, free market entry and exit, management flexibility, simplified procedure of decision-making, quick responses to changes in the market and a higher level of employee motivation. However, the efficiency of farm management in Ukraine and the dynamics of farm development within the national economy substantially depend on extensive application of diverse marketing tools. These marketing tools help domestic farmers to carry out external economic environment monitoring, make and implement optimal management decisions involved in organizing and operating a farm, control the efficiency of farm management. Today marketing has turned into the ultimate tool of Ukrainian agrarian business organization and its effective management. Taking into account the importance of farming enterprises, the necessity to increase their profitability and market competitiveness, it

is imperative to carry out extensive studies on mechanisms of farm management, social and economic aspects of farming enterprises and the role of marketing in these processes. It was found that farming enterprises constitute an important part of the agrarian sector of Ukraine's economy. This form of management is traditional for Ukrainians. Farms are the most common among existing agricultural enterprises in terms of the organizational forms of business entities. It is argued that in order to increase yielding capacity, save labor and other resources, rational land use and further improvement of competitiveness of agricultural products, it is necessary to maximize the mechanization and modernization of production at farming enterprises. The availability of new equipment will contribute to the further development of farming enterprises in Ukraine and the improvement of the quality of domestic products.

Keywords: *farming enterprises, market of logistical resources, agrarian business, competitiveness, co-operation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Забезпеченість фермерських господарств матеріально-технічними ресурсами становить ключову умову їхнього стабільного та ефективного функціонування. Однак такій діяльності перешкоджає нестача коштів для придбання і своєчасного надходження у господарство цих ресурсів. Без цього неможливо досягнути високого рівня виробництва продукції та продуктивності праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Теоретичні аспекти розвитку фермерства в Україні досліджували такі науковці, як: Ю. Губені, М. Долинська, О. Єрмаков, Г. Колісник, М. Макаренко, І. Михасюк, О. Садченко. Застосування маркетингового інструментарію в діяльності фермерських господарств розглядали вітчизняні й зарубіжні вчені, такі як: А. Войчак, В. Горьовий, О. Єранкін, П. Музика, М. Окландер, П. Островський, А. Павленко, І. Соловійов.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Домінуюча проблема формування та функціонування ринку матеріально-технічних ресурсів – недосконалість інфраструктури, що призводить до негармонійності реалізації виробничих процесів і зниження ефективності фермерської діяльності. У сучасних умовах, коли вітчизняна система матеріально-технічного забезпечення не діє, виникає об'єктивна необхідність вивчення маркетингової поведінки фермерських господарств на ринку матеріально-технічних ресурсів. Застосування маркетингу допоможе фермерам вибрати правильну та раціональну поведінку на ринку матеріально-технічних ресурсів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка маркетингової поведінки фермерських господарств на ринку матеріально-технічних ресурсів та визначення напрямів її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для фермерського господарства забезпеченість матеріально-технічними ресурсами означає: економію людської праці; якісніший обробіток і догляд землі; коротші терміни збору урожаю; підвищення продуктивності фермерської праці; зростання ефективності використання ресурсів; подолання технологічної відсталості господарств; збільшення обсягів виробництва; розвиток продуктивних сил; системне зміцнення матеріально-технічної бази [1, с. 75–76].

Фермери одночасно є покупцями (ресурси для забезпечення власного виробництва) і продавцями. Доходи фермерського господарства можуть бути збільшені внаслідок вдалого придбання матеріальних ресурсів через успішний збут власної продукції.

Ресурси суспільства – трудові й природні – обмежені. Саме тому ця обмеженість змушує робити певний вибір, у зв'язку з чим фермерам треба ухвалювати раціональні рішення, аби найповніше досягти власних цілей. Краща забезпеченість ресурсами, безперечно, є вигідною позицією, але фермерам необхідно займатися передусім ресурсозберігаючою політикою [2, с. 413–417]. Наявність матеріально-технічного оснащення означає ритмічність, безперебійність і якість діяльності фермерських господарств.

Загалом є п'ять форм забезпечення фермерських господарств матеріально-технічними ресурсами. Вибір форми залежить насамперед від можливостей господарств. Варто також ураховувати якість, ціну, особливості та характеристики ресурсу, тривалість його доставки, кількість пропозицій. Вимоги до потенційних джерел постачання матеріально-технічних ресурсів – надійність, репутація, конкурентоспроможність продукції, форми та терміни доставок. Процес залучення може відбуватися через власне виробництво, конкурси (аукціони), товарно-сировинні біржі, прями зв'язки (контакти) чи спонсорство.

Техніка, якою послуговуються у фермерських господарствах, фізично і морально зношена. Така ситуація склалася внаслідок того, що великий обсяг застосовуваної техніки наша держава успадкувала від Радянського Союзу. Вочевидь, за 29 років Незалежності України технічна база її суб'єктів господарювання суттєво зносилася. Саме фермерські господарства опинилися у найскрутнішому становищі, адже їхня матеріально-технічна база була сформована на основі сільськогосподарської техніки, яку використовували у колишніх колгоспах.

Щоби виправити ситуацію з фізичним зношенням, можна запропонувати капітально ремонтувати техніку, намагатися ощадливіше нею користуватися або ж купити іншу. Уникнути морального старіння техніки, на жаль, не вдасться, бо змінити та застосовувати технічні й технологічні новинки сільськогосподарської техніки можуть не всі фермерські господарства.

На жаль, наявні економічні механізми продемонстрували неспроможність розв'язати проблему з модернізації технічного оснащення фермерських господарств. Тому пропонуємо розглянути можливі напрями вирішення проблеми, тобто різні організаційні форми використання техніки. Це – сусідська

взаємодопомога, машинні ринги, машинні пули, лізинг та кооперативи. Так, сусідська взаємодопомога належить до найпростішої організаційної форми за використання матеріально-технічних ресурсів, яка передбачає усну домовленість між сусідськими фермерськими господарствами про взаємне користування технікою. Машинні ринги – форма об'єднання власників дорогої та вузькоспеціалізованої техніки для спільного використання, надання її іншим організаціям. Ще одне об'єднання фермерів – машинні пули, які створюють для придбання, обслуговування й утримання сільськогосподарської техніки [3]. Інша форма оновлення технічного забезпечення господарств (через різновид довгострокового та майнового кредиту) – лізинг.

Труднощі функціонування господарств змушують фермерів відшукувати різні шляхи модернізації виробництва. Вони почали застосовувати особливий вид оренди – лізинг, який становить форму майнових відносин, і не лише тоді, коли обладнання переходить у строкове користування, а й тоді, коли є змога у користувача продати після закінчення терміну угоди. Інакше кажучи, це – довгострокова оренда машин та обладнання. Практика лізингових відносин допомагає фермерам послуговуватися досягненнями науково-технічного прогресу, оновлювати сільськогосподарське обладнання [4].

З усіх форм осучаснення автопарку, на нашу думку, найоптимальнішими та найефективнішими є кооперативи. У процесі діяльності у фермерських господарств виникають проблеми з доступом до кредитування, які пов'язані з низьким рівнем гарантій стосовно повернення коштів господарством, високим рівнем витрат на сировину, матеріально-технічні ресурси. Труднощі з фінансуванням фермерського виробництва, збутом продукції, сервісним обслуговуванням створюють суттєві загрози для стабільного розвитку.

Кооператив – це об'єднання зусиль фермерів в окремих сферах господарської діяльності лише на добровільних засадах для спільної діяльності з виробництва, зберігання, збуту продукції, використання матеріально-технічних ресурсів, легшого доступу до кредитування та фінансування. Це допоможе забезпечити конкурентоспроможність фермерської продукції, рентабельність господарств, збільшить їхню прибутковість. Основне завдання кооперації фермерів – згуртувати зусилля з метою підвищення ефективності виробництва, зменшення ризиків [5].

Залежно від мети й очікуваних переваг фермери можуть вибрати одну з наявних форм спільної діяльності – обслуговуючий (маркетинговий) кооператив, брендове просування товару, торговельні асоціації. Так, обслуговуючий кооператив допоможе фермерам поліпшити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції, виявити найоптимальніші маркетингові канали її реалізації. Однак на пропорційній основі відбувається розподіл не лише вигоди, а й ризиків у процесі їхньої діяльності.

Брендове просування практично недосяжне для роботи окремого фермера, оскільки пов'язане з формуванням попиту на особливий вид продукції, яку просувають виробники певного регіону (закарпатська полуниця, херсонські кавуни тощо). Об'єднання

фермерів у торговельні асоціації проблемніші порівняно з першою формою. Адже спільні дії обслуговуючих кооперативів узгоджуються лише в площині торгівлі, а питання, пов'язані з переробкою та просуванням продукції, інші аспекти діяльності кооперативу не використовують [6, с. 117–124].

Вирішивши проблеми забезпечення матеріально-технічними ресурсами, можна вивести виробництво аграрного сектору економіки України на якісно новий рівень розвитку. Вирішення цього завдання має бути пріоритетним у діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, а особливо – фермерського господарства.

Від рівня матеріально-технічного оснащення залежить рівень розвитку фермерського господарства. З метою поширення фермерства та легшого доступу до матеріально-технічної бази треба створити інформаційно-консультаційну базу, куди входить будуть представники вітчизняних підприємств із машинобудування, які зможуть повідомляти про технічні й технологічні новинки, ярмарки, спеціальні пропозиції для вітчизняних виробників. Донести цю інформацію до відомих фермерів можна через: інтернет-сайти; ярмарки; індивідуальні програми виробників із фермерами; спеціальні умови кредитування та лізингу.

Однак вітчизняні фермери дедалі частіше надають перевагу вторинному використанню іноземної техніки, а не новій вітчизняній. Унаслідок застосування старого обладнання українські виробники втрачають близько 6 млн т зерна. Закордонна техніка дорожча, ніж вітчизняна, однак вона ліпша за багатьма параметрами та функціями. Виробники сільськогосподарської техніки не здатні розширювати та модернізувати виробництво, адже не мають кому реалізувати свою продукцію. Завантаженість таких заводів критично низька, зношення основних фондів становить близько 80%.

Проте не все так погано. Багато вітчизняних підприємств серійно випускає сільськогосподарську техніку, яку продають в Україні та за її межами, оскільки вона конкурентоспроможна (табл. 1).

Локація основних виробництв зосереджена переважно у промислових містах України: Харкові, Дніпрі, Кропивницькому та інших, де існують усі передумови для розвитку та впровадження інноваційних маркетингових заходів. Це: 1) високий науковий і конструкторський потенціал; 2) наявність достатньої кількості машинобудівних підприємств; 3) сприятлива природно-кліматична, соціально-економічна база; 4) молоде покоління нових власників, котрі готові до якісних змін ведення господарства та ризиків; 5) низький рівень завантаженості заводів.

Забезпечення фермерського господарства технікою та обладнанням за рахунок власного машинобудування зменшить залежність від іноземної техніки. Це відбудеться у тому разі, коли випуск техніки стане конкурентоспроможним порівняно із зарубіжними аналогами. Якщо власного машинобудування ще не існує або господарства не мають відповідних коштів на придбання техніки, то виробникам, на наш погляд, треба спільно послуговуватися технікою. Варто кооперуватися та користуватися такими технопарками чи станціями, де спільне не лише користування, а й ремонт та відповідальність за майно.

Основні вітчизняні виробники сільськогосподарської техніки

Спеціалізація	Виробник	Місто	Різновид обладнання
Техніка для проведення польових робіт	Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе	Харків	Трактори
	ТОВ НВП "Херсонський машинобудівний завод"	Херсон	Комбайни, сівалки, обприскувачі, жнивarki, причепи, поливальна техніка
	Elvorti (Ельворті) попередня назва ПАТ "Червона Зірка"	Кропивницький	Посівні комплекси, сівалки, культиватори
	ДП "ВО Південний машинобудівний завод імені О. М. Макарова"	Дніпро	Трактори
	ТОВ "Укравтозапчастина"	Київ	Трактори, сільгосптехніка
Обладнання для молочної та кисломолочної продукції	ПрАТ "ТЕСМО-М"	Хмельницький	Обладнання з переробки молока та виробництва морозива, вершкового масла, сиру, йогуртів, інших видів кисломолочної та молочної продукції
	ТОВ ВКФ "УкрЮжМолпром"	Одеса	Техніка для виробництва пастеризованого молока і вершків, сметани, вершкового масла, а також для розсільних видів сиру
Обладнання для виробництва олій та переробки зернових культур	ТОВ "Лаврін"	Дніпро	Обладнання для виробництва рослинних олій і переробки зернових культур
	ТОВ "ТАН"	Чернігів	Обладнання для виробництва рослинної, ріпакової, соняшnikової олій
	ПАТ "Уманьферммаш"	Умань	Виготовлення комплексів для виробництва олій, потужністю переробки до 450 кг насіння соняшнику за 1 год.
	ПАТ "Хорольський механічний завод"	Хорол	Обладнання для виробництва борошна, круп, олій, спирту та комбікормів
Обладнання для харчової продукції	ПАТ "Сміламаш"	Сміла	Машини й устаткування для виготовлення харчових продуктів, у тому числі макаронних виробів
	ПАТ "Ніжинський механічний завод"	Ніжин	Машини й устаткування для виготовлення харчових продуктів
	ПАТ "Полтавський машинобудівний завод"	Полтава	Обладнання для переробки м'яса тварин і птиці

Джерело: систематизовано автором на підставі [7–9; 10–11; 12].

З метою ефективного функціонування ринку матеріально-технічних ресурсів потрібно розвивати й удосконалювати інфраструктуру ринку, яка становить рушійну силу матеріально-технічних і грошових потоків, що полегшить реалізацію купівельних інтересів усіх учасників ринку. На нашу думку, щоби забезпечити це, бажано втілити у життя такі завдання: 1) підвищити ефективність роботи працівників; 2) розширити маркетингову мережу збуту продукції через аукціони, ярмарки, торгові дома, роздрібні й гуртові торговельні точки; 3) створити інформаційний центр з обслуговування фермерських господарств.

Ярмарки та виставки покликані сприяти впровадженню результатів інновацій у виробництво фермерських господарств, досягнення науки й техніки найкраще демонструються на таких заходах.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, для підвищення врожайності, економії затрат праці й інших ресурсів, раціонального використання земель і подальшого збільшення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції треба максимально механізувати та модернізувати виробництво у фермерських господарствах. Державна підтримка, кошти інвесторів, зміцнення фінансово-кредитних відносин

і кооперація фермерів можуть докорінно змінити й поліпшити діяльність ферм. Наявність нового обладнання сприятиме подальшому розвитку фермерства в Україні та підвищенню якості вітчизняної продукції.

Стан і перспективи розвитку фермерських господарств в Україні значно залежать від розвитку ринку матеріально-технічних ресурсів. Питання формування матеріально-технічного оснащення потребує насамперед комплексного підходу – через розвиток кооперації, запровадження маркетингу, поліпшення фінансово-кредитних відносин і державну підтримку.

Бібліографічний список:

1. Писаренко С.В. Економіка і організація сільськогосподарського виробництва : навчальний посібник / С.В. Писаренко та ін. Полтава: РВВ ПДАА, 2010. 352 с.
2. Зінцьо Ю.В., Майовець Є.Й. Вплив трудових ресурсів на підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств України. *Вісник Львівського університету ім. Ів. Франка*. 2012. Вип. 48. С. 413–417.
3. Прокопишин О.С. Технічна забезпеченість фермерських господарств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Львів, 2011. С. 20.
4. Вплив лізингу на подальший розвиток підприємництва та агробізнесу. Офіційний сайт. URL: <http://agroua.net/economics/documents/category-142/doc-290/> (дата звернення: 15.01.2020 р.)

5. Зіньцьо Ю.В. Кооперація як напрямок удосконалення виробничо-збутовою діяльністю фермерських господарств. *Глобальні та національні проблеми економіки: електронне фахове видання / Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського*, 2015. URL: <http://global-national.in.ua/vipusk-3-2015>
6. Грабовецький Б.Є., Шварц І.В. Фінансовий аналіз та звітність : навчальний посібник Вінниця: ВНТУ, 2011. 281 с.
7. Офіційний сайт заводу „Укравтозапчастина”. URL: <http://uaz-upi.com/> (дата звернення: 15.12.2019 р.)
8. Офіційний сайт заводу Elvorti. URL: <https://www.elvorti.com/> (дата звернення: 15.12.2019 р.)
9. Офіційний сайт заводу Південмашім. О.М. Макарова. URL: <http://www.yuzhmash.com/> (дата звернення: 15.12.2019 р.)
10. Офіційний сайт Харківського тракторного заводу імені С. Орджонікідзе. URL: <http://xtz.ua/> (дата звернення: 15.12.2019 р.)
11. Офіційний сайт Херсонського машинобудівного заводу. URL: <http://khersonmash.com.ua/> (дата звернення: 15.12.2019 р.)
12. Про ринок обладнання з переробки агропродукції. *Агробізнес сьогодні*. URL: <http://www.agro-business.com.ua/ostannia-vip-novyna/5812-rynok-obladnannia-z-pererobky-agroproduktiii.html> (дата звернення: 10.12.2019 р.)
3. Prokopysyn O.S. Tekhnichna zabezpechenist fermerskykh hospodarstv [Technical support of farms] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk. Lviv, 2011. p. 20.
4. Vplyv lizynhu na podalshyi rozvytok pidpriemnytstva ta ahrobiznesu. [The impact of leasing on the further development of entrepreneurship and agrobusiness]. Available at: <http://agroua.net/economics/documents/category-142/doc-290/> (accessed: 15 January 2020 p.)
5. Zintso Yu. V. Kooperatsiia yak napriamok udoskonalenia vyrobnycho-zbutovoio diialnistiu fermerskykh hospodarstv. [Cooperation as a direction of improvement of production and marketing activity of farms]. *Global and national problems of economics* (electronic journal), 2015. Available at: <http://global-national.in.ua/vipusk-3-2015>
6. Hrabovetskyi B. Ye., Shvarts S.V. Finansovyi analiz ta zvitnist [Financial analysis and reporting] : navchalnyi posibnyk Vinnutsia: VNTU, 2011. 281 p.
7. Ofitsiyni sait zavodu „Ukravtozapchastyna”. Available at: <http://uaz-upi.com/> (accessed: 15 December 2019 p.)
8. Ofitsiyni sait zavodu Elvorti. Available at: <https://www.elvorti.com/> (accessed: 15 December 2019 p.)
9. Ofitsiyni sait zavodu Pivdenmash im. O. M. Makarova. Available at: <http://www.yuzhmash.com/> (accessed: 15 December 2019 p.)
10. Ofitsiyni sait Kharkivskoho traktornoho zavodu imeni S. Ordzhonikidzee. Available at: <http://xtz.ua/> (accessed: 15 December 2019 p.)
11. Ofitsiyni sait Khersonskoho mashynobudivnoho zavodu. Available at: <http://khersonmash.com.ua/> (accessed: 15 December 2019 p.)
12. Pro rynek obladnannia z pererobky ahroproduktiii. [On the market for agricultural processing equipment]. *Agrobusiness today*. Available at: <http://www.agro-business.com.ua/ostannia-vip-novyna/5812-rynok-obladnannia-z-pererobky-agroproduktiii.html> (accessed: 10 December 2019 p.)

References:

1. Pysarenko S.V. Ekonomika i organizatsiia silskohospodarskoho vyrobnytstva [Economy and organization of agricultural production] : navchalnyi posibnyk / S.V. Pysarenko at al. Poltava: RVV PDAA, 2010. 352 p.
2. Zintso Yu.V., Maiovets Ye. Y. Vplyv trudovykh resursiv na pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ahrarykh pidpriemstv Ukrainy. [The impact of labor resources on improving the competitiveness of agricultural enterprises]. *Visnyk Lvivskoho Universitetu im. Iv. Franka*. 2012. Vyp. 48. pp. 413-417.